

Анастасія Мельничук

Аспірантка кафедри теорії і історії мистецтва,
викладач пластичної анатомії, Національна
академія образотворчого мистецтва і архітектури

Anastasiia Melnychuk

Postgraduate student, teacher of plastic anatomy,
National Academy of Fine Art and Architecturee-mail: melnichuka96@gmail.com | orcid.org/0000-0001-9930-1652

Анатомічна колекція кабінету пластичної анатомії Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури

Anatomical Collection of the Office of Plastic Anatomy at the National Academy of Fine Art and Architecture

Анотація. Висвітлено історію створення та поповнення анатомічної колекції кабінету пластичної анатомії Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (НАОМА), яка важлива як для методичного забезпечення навчального процесу в царині мистецької освіти, так і як вагома складова методики викладання дисципліни «Пластична анатомія». Ця тема досліджується вперше, тому методологія дослідження полягла у поєднанні теоретичних методів (аналізу, синтезу та узагальнення), а також методів збирання інформації (інтерв'ю, аналіз документів та статистичних архівних даних). Було досліджено навчальні візуальні матеріали (анатомічні муляжі, екорше, кістяки, анатомічні посібники, атласи, таблиці, слайди, анатомічні рисунки) та визначено їхню роль у формуванні світогляду майбутнього художника-реаліста. Висвітлено вагомий внесок викладачів пластичної анатомії у розвиток та поповнення анатомічної колекції НАОМА. З'ясовано та розкрито вплив даного методичного забезпечення на якісну складову навчального процесу в НАОМА та сформульовано вимоги до практичних завдань курсу анатомічного рисунка.

Ключові слова: пластична анатомія, НАОМА, анатомічна колекція, художня освіта, методичне забезпечення

Постановка проблеми. Анатомічна колекція в кабінеті пластичної анатомії Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (НАОМА) у Києві є однією з найбільших в Україні, а також посідає помітне місце серед європейських художніх вишів. У ній зберігається близько 300 анатомічних препаратів, що були зібрані упродовж столітньої історії існування Академії і є вагомою складовою методичного забезпечення. Стан збереження та поповнення колекції залежав від низки чинників: постійне викладання анатомії та її особливе місце в навчальному плані Академії; взаємодія кабінету анатомії з підприємствами, що виготовляли зіпки, анатомічні препарати; співпраця зі скульптурним факультетом НАОМА. Початок колекції припадає на 1930-ті роки і вона постійно поповнюється. Ознайомлення із цим, найбільшим серед українських мистецьких вишів, зібранням становить науковий інтерес як для українського так і зарубіжного мистецтвознавства. Актуальність даної статті полягає в детальному описі анатомічної колекції кабінету пластичної анатомії НАОМА та оцінці її значення в навчальному процесі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У процесі вивчення західноєвропейських джерел було встановлено, які художні вищі Європи славляться своїми анатомічними

колекціями. Це Дрезденська академія образотворчого мистецтва [5], Французька академія витончених мистецтв [4], Флорентійська академія мистецтв, Академія образотворчих мистецтв у Відні тощо. У даній статті автор вперше висвітлює тему анатомічної колекції НАОМА. У процесі написання статті було використано архівні та приватні джерела [7–9; 17], електронні ресурси та інтерв'ю [4–5; 16–17; 20; 25], анатомічні посібники [1–3; 6; 10–14; 18; 21–23], наочні навчальні препарати анатомічної колекції, які вдалося хронологічно систематизувати. Було виявлено етикетки на препаратах із зазначенням місця та року їх виготовлення.

Метою статті є висвітлення історії створення та поповнення анатомічної колекції в кабінеті пластичної анатомії НАОМА, що має важливе значення як для методичного забезпечення навчального процесу художньої освіти так і як вагома складова методики викладання дисципліни «Пластична анатомія».

Виклад основного матеріалу дослідження. Започаткування анатомічної колекції в кабінеті пластичної анатомії НАОМА припадає на 1930-ті роки. Із 1934-го, коли пластичну анатомію викладав художник-живописець Іван Семенович Макушенко, кабінет поповнювався складеними

1. Методичне забезпечення кабінету пластичної анатомії НАОМА. Фото: А. Мельничук, 2021

ним анатомічними таблицями (на сьогоднішній день вони втрачені, є лише дані про них, що зафіксовано в архівах НАОМА). Нами було знайдено рисунки 1937–1938 років із домашньої колекції О. Сиротенка, які становили неабияку цінність для дослідження наочного матеріалу, з яким працювали студенти під час практичних занять з анатомії. Контурність рисунків наводить на думку, що це є копії з анатомічного посібника чи методичних таблиць з анатомії, які міг також розробити І. Макушенко, копіюючи їх з інших посібників. Методичні таблиці, які готував Макушенко могли бути скопійовані з посібників М. Тихонова (1921) або М. Дюваля (1912), якими користувалися в Київському художньому інституті. Ці книги були рідкісними і кількість примірників була дуже обмеженою.

З початком Другої світової війни активність художнього життя на наших теренах помітно зменшується, проте не сходить нанівець, власне як і процес навчання, який продовжує рухатись вперед. У 1941 році, під час евакуації «навчальних закладів на схід, до Харкова тимчасово евакуювався колектив Київського державного художнього інституту, який в якості об'єднаного Українського відділення у складі Московського державного художнього інституту був евакуйований до Самарканда» [16]. У цей непростий час І. Макушенко продовжує працювати над записками з пластичної анатомії, повертаючись до її викладання у 1944 році, коли колектив КДХІ відновлює роботу в Києві після його звільнення від німецьких військ [17]. Водночас художник-педагог займається виготовленням методичного забезпечення для відновлення кабінету пластичної анатомії [17]. За словами Макушенка, «виконано мною 35 таблиць для наглядних примірників по пластичній анатомії» [7].

За рисунками графіка Олександра Івановича Губарева (1926–2021), можна прослідкувати, що саме використовувалося як наочні посібники в кабінеті анатомії у повоєнний час. Складний загальноісторичний контекст цього періоду вплинув на методичний процес навчання, в тому числі і на опанування курсу пластичної анатомії. Губарев зазначає, що анатомію у них викладала Роза Борисівна (Р. Хельмер-Файнзильберг — професор, кандидат медичних наук) [8]. Також він згадує, що «післявоєнний час в Інституті був в становленні і певному хаосі. З пластичної анатомії завдання виконували у певному порядку, відповідно певним завданням з анатомії Академії мистецтв в Ленінграді. Щодо технічних матеріалів виконання анатомічного рисунку — це могли бути і туші, і олівець. Посібників з анатомії як таких не було. На що могли спиратись — це «Анатомія людини» професора М. Іваницького, яка вийшла друком 1940 року в Москві. І далеко не кожен міг придбати цей посібник» [17]. У приватній колекції Губарева зберігається цінний анатомічний матеріал студентських років навчання в Інституті — це анатомічний альбом та два конспекти 1950 року: за перший курс II семестру та другий курс I семестру. Альбом складається із двадцяти трьох анатомічних рисунків, виконаних тушшю та графітним олівцем. За рисунками художника стає зрозумілим, які препарати поповнили тоді склад кабінету пластичної анатомії: череп, розібраний скелет, Мюнхенський торс, а також посібник Іваницького, з якого перерисовували м'язову основу під час вивчення курсу міології.

У процесі дослідження анатомічних препаратів з кабінету пластичної анатомії було виявлено певну кількість кісткової основи та м'язової системи на дерев'яних підставках, які випускала московська фабрика медичних навчальних препаратів № 3, датованих 1959 роком. Це хребці на стенді, ліктьовий суглоб, лопатка з ключицею, груднина з ключицею, потилична кістка з шийними хребцями, кисть, кісткова основа стопи, колінний суглоб, стегнова кістка, череп тощо (рис. 1).

На 1950–1960 роки припадає час викладацької роботи художника-живописця Ніни Сергіївни Ган, яка у 1965 році вперше видає україномовний посібник «Курс пластичної анатомії» [11]. У 1960 році для поповнення навчально-методичних фондів кабінету пластичної анатомії НАОМА в Ленінграді були придбані такі гіпсові зліпки: анатомічні голови натурні (4 шт.), анатомічна нога напівзгнута (6 шт.), рука напівзгнута (6 шт.), двоє очей з переніссям (модель Давида) (5 шт.), ніс зі слізниками (6 шт.), вухо праве і ліве (6 шт.), стопа ліва (9 шт.) [8, арк. 1]. Закупівляями опікувалися старший лаборант кабінету пластичної анатомії Л. О. Зибіна і навчальний майстер скульптурного факультету А. В. Макогон. Станом на 1969 р. було придбано п'ять скелетів. Упродовж 1960-х Зибіною був складений план роботи в кабінеті анатомії, де зазначається, що нею були створені альбоми анатомічних рисунків для навчально-методичного забезпечення [8, арк. 7]. У 1960 році з метою покращення та поглиблення знань при вивченні остеології та міології людського тіла на 1 та 2 курсах було започатковано методичний показ

діапозитивів (слайдів) з репродукціями картин майстрів епохи Відродження і наступних століть [8, арк. 8–9].

З 1961 року «радянська урядова політика була спрямована на підвищення естетичного рівня промислових товарів та розвитку промислової естетики» [19, с. 38]. Академією мистецтв СРСР «було прийняте доленосне рішення: усі республіканські мистецькі заклади перепрофілювати на промислову естетику та декоративно-ужиткове мистецтво» [19, с. 38]. Проте КДХІ відмовився від перепрофілювання і слідував старим академічним програмам. Академія мистецтв СРСР, зі свого боку, «блокувала повноцінну діяльність КДХІ декілька років, не надсилаючи навчальні програми» [19, с. 39] і, відповідно, не реагувала на письмові звернення про забезпечення кабінету пластичної анатомії в КДХІ. У зв'язку з цим, у 1973 році навчальним майстром О. В. Макогоном було віддано з гіпсу анатомічні руки зігнуті (5 шт.), стопи анатомічні (4 шт.), череп чоловічий (5 шт.) [8, арк. 2]. Лише з 1978 року КДХІ розпочинає взаємодіяти з підприємствами з виготовлення медичних препаратів та зіпків. У 1979 р. було отримано першу партію «гіпсового забезпечення», а саме: Мюнхенський торс (3 шт.), мюнхенська голова (5 шт.), очі, вуха, ніс, рот Давида (5 шт.), пряма та зігнута нога Залемана (10 шт.), стопа Лаокоона та Геракла (6 шт.), анатомічний кінь (5 шт.), анатомічна фігура Гудона та Донателло (4 шт.), Венери (1 шт.), екорше «Стрілець» (5 шт.), бюст анатомічний 92 см (2 шт.) (Архів, арк. 10). З 1980 року підприємство «Меднавчзабезпечення» Міністерства охорони здоров'я РРФСР передало КДХІ два скелети [8, арк. 1].

Варто також коротко викласти загальну історію згаданих анатомічних відливків, якими Академія користується і сьогодні. Екорше «Мюнхенський торс» було виготовлено в Мюнхені, за рисунком чоловічого торса з німецького посібника з пластичної анатомії Юлія Кольмана «Пластична анатомія людського тіла для художників та любителів мистецтва» (Julius Kollmann «Plastische Anatomie des menschlichen Körpers für Künstler und Freunde der Kunst») (1886) [23]. Моделі прямих та зігнених рук і ніг виліплені скульптором, академіком Імператорської академії мистецтв Гуго Робертівичем Залеманом при співробітництві з А. І. Таренецьким. Екорше «Анатомія людини в бойовому положенні» (L'ecorce Combattant), де права рука ймовірно готується нанести удар, а ліва захищає від атаки суперника, виготовлене художником Жаком-Еженом Кодроном (Jacques-Eugène Caudron) [25]. Ця скульптура була спеціально виготовлена для книги французького лікаря Антуана-Луї Жюльєна Фау «Художня анатомія людського тіла» (Julien Fau «Anatomie artistique du corps humain») (1886). Найвідомішим є «Екорше з витягнутою рукою вперед» (Écorché, bras droit tendu devant (1766–1767)) Жана-Антуана Гудона. Скульптор створив його під час роботи над мармуровою скульптурою Святого Івана Хрестителя в Римі. Форму було відлито з бронзи та передано Королівській академії живопису та скульптури (Франція) у 1792 році [25]. В колекції також представлено екорше «Спортсмен з гирею», походження якого потребує подальших розвідок.

Також нам стало відомо, що було ще одне замовлення у 1981 р. Начальнику управління майстерень та лабораторій Академії мистецтв СРСР доручили надрукувати 51 фоторепродукцію відомих творів мистецтва [8; арк. 44–46]. Йшлося про картини Леонардо да Вінчі, Мікеланджело Буонарроті, Рафаеля Санті, Теодора Жеріко, Іллі Репіна, Василя Шебуєва, Антона Лосенко, Валентина Серова, Олександра Іванова, Олексія Єгорова, Альбрехта Дюрера. Завдяки Людмилі Володимирівні Трубніковій, художнику-графіку, викладачу пластичної анатомії, в кабінеті був створений архівний фонд анатомічних рисунків студентів першого та другого курсів, починаючи з 1980-х років. Незначна кількість анатомічних рисунків (1960–1970-х) знаходилися в кабінеті анатомії і застосовувалися у викладацькій діяльності Н. Ган та О. Власова. У цій збірці є контрольні роботи, додаткові домашні роботи з анатомічного рисунку та анатомічні рисунки з натурних препаратів, що входять до альбому практичних завдань.

Пластична анатомія як наука та фундамент творчого вдосконалення, дає базове уявлення про цілісну форму людини, вигляд якої в кожний момент руху обумовлений положенням кісток скелету та їх з'єднаннями, м'язами, шкірними покривами тощо. Певні зміни зовнішньої форми як у фізіогномії, так і в пластичному русі всього тіла продиктовані внутрішньою будовою цього тіла. Створюючи зображення людини, майстри не достатньо послуговувалися виключно анатомічними особливостями. Кожна людина є індивідуальною, і щоб краще її розуміти, слід звернути увагу на расовий тип людини. Це питання вивчає антропологія — «наука про людину як біологічний вид: її походження та біологічну мінливість у часі та просторі, і водночас, як біосоціальний феномен» [24, с. 10]. В контексті вивчення тіла людини «під антропологією розуміють взаємодію тіла і мозку, фізіологію і анатомію, включаючи три основні розділи для даного вивчення: морфологію, антропогенез та расознавство (етнічну антропологію)» [20, с. 16].

Тому, коли митець створює певний образ людини (історико-культурний та філософський), він створює його не лише з огляду на її соціальні характеристики, але й згідно анатомічних складових, що накладаються на вимір антропологічних особливостей. В образотворчому мистецтві риси обличчя, характер будови голови і пропорції тіла, враховуючи велику значимість етнічної антропології, потребують аналізу та репрезентації майстром у творчому доробку. Тому, в кабінеті пластичної анатомії НАОМА представлено колекцію гіпсових зіпків різних расових типів. Колекцію було зібрано викладачем пластичної анатомії Л. В. Трубніковою, яка розробила їх разом зі студентами скульптурного відділу для методичного забезпечення навчального процесу у 1994–1997 рр. [8, арк. 63]. Всього в кабінеті зберігається 13 зіпків голів. На фото (рис. 2) ми бачимо (зліва направо) голови: монголоїдної раси, антропологічного типу західної України, монголоїдної раси, антропологічного типу південної України, південноамериканських (перуанського та каренського) типів, негроїдної, єгипетської, скандинавської, середземноморської, полінезійської, острівної рас.

2. Гіпсові зліпки антропологічних рас з кабінету пластичної анатомії НАОМА. Фото: А. Мельничук, 2020

Також є ще одна серія гіпсових зліпків (рис. 3), виконаних студентами скульптурного факультету під керівництвом Л. Трубікової у 1994 році. Це анатомічні черепи пітекантропа та неандертальця, «антропологічні типи» (реконструкція м'язів обличчя за черепною основою людини з Ла-Шапель-о-Сен) і «копія голови неандертальця» виконана французьким антропологом Марселеном Булем. Ці експонати (зліпки 2 і 3 зліва на рис. 3) були створені за книгою Дж. Констебла «Неандертальці» (1978), в якій сказано, що «дві реконструкції, зроблені спеціально для нашої книги та відтворені тут анфас та у профіль, показують, як виникають різні тлумачення. Обидві голови ліпилися по одному неандертальському черепу, який належав так званій «людині з Ла-Шапель-о-Сен», але виглядають вони абсолютно по-різному. Відмінність виникла завдяки тому, що скульптор, ніде не відступаючи від законів анатомії, вибирав різні варіанти можливого розташування м'язів тканин, які визначали зовнішній вигляд голови і обличчя, але давно вже зникли безслідно, оскільки на відміну від кісток вони не скам'яніють» [15, с. 86]. Далі в книзі йдеться, що «скульптор наклав м'язи на череп таким чином, що неандерталець знайшов схожість із сучасною людиною — опуклі надбрів'я та важка нижня щелепа

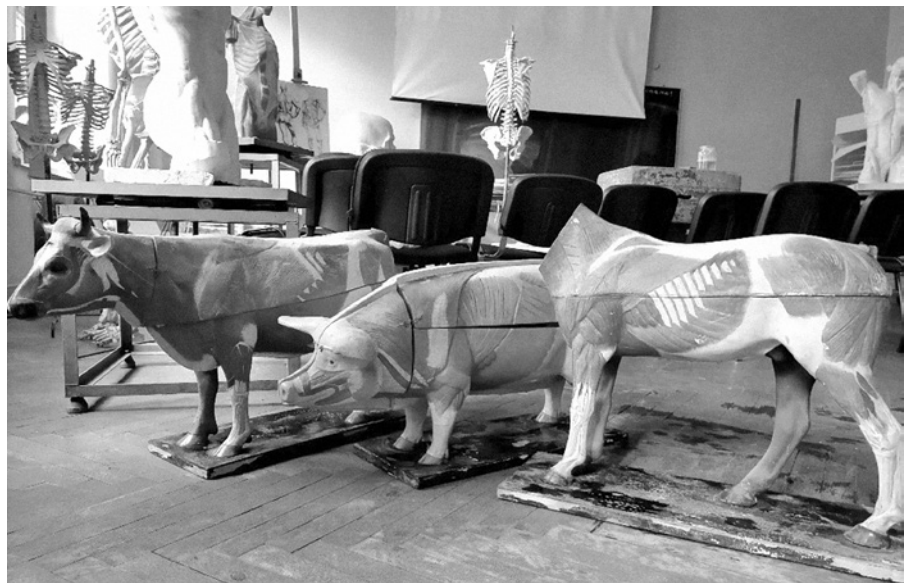
залишилися, але спорідненість безсумнівна» (див. рис. 3, поз. 2 зліва). Щодо наступної голови (див. рис. 3, поз. 3 зліва), автор зазначає, що «при реконструкції м'язів тканин голови використовувалися уявлення XIX століття про природу неандертальців. Отримавши більше волосся, більш потужну шия, широкий товстогубий рот і розплющений ніс, неандерталець здається істотою, явно ближчою до мавпи, ніж людини» [15, с. 86]. Цікавим є «антропологічний череп пітекантропа», для якого характерний подовжений низький череп з гіпертрофованою товщиною скелетів, широкою потиличною кісткою, похилим чолом і вузьким лицьовим відділом з масивними щелепами (див. рис. 3, поз. 4 зліва). Сучасна наука розглядає пітекантропа як локальний варіант *Homo erectus* (поруч із гейдельберзькою людиною в Європі та пекінською людиною (синантропом) у Китаї), який характерний виключно для Південно-Східної Азії і не породив безпосередніх предків людини.

Згадані гіпсові екорше та зліпки є навчальними матеріалами. Основною метою виконання студентами рисунків з анатомічних екорше є засвоєння анатомії людини через принцип наочності та запам'ятовування.

У 1983 році було придбано анатомічний апарат тазостегнового і ліктьового суглобів із м'язами. Також в колекції

4. Скелет новонародженого та два дитячих черепи. Виробник: Фабрика № 3 «Медичні навчальні препарати», Москва, СРСР, 1957. Кабінет пластичної анатомії НАОМА. Фото: А. Мельничук, 2021

5. Анатомічні муляжі тварин (корова, свиня, кінь). Кабінет пластичної анатомії НАОМА. Фото: А. Мельничук, 2021

3. Гіпсові заліпки та екорше кабінету пластичної анатомії НАОМА. Фото: А. Мельничук, 2020

кабінету є скелет новонародженого та два дитячих черепи (рис. 4). До 1990 року кількість черепів налічувала 15 одиниць, а до 2021 році їх стало 25.

Розфарбовані анатомічні муляжі є окремою складовою навчального процесу. Їхня кількість незначна, проте для детального вивчення будови тіла вони є чудовим наочним додатковим посібником. В кабінеті знаходяться муляжі чоловічого торсу, чоловічого бюсту, прямої руки, а також корови, свині і коня (рис. 5). З чоловічого бюсту було відлито кілька гіпсових екорше.

Окрему увагу приділено вивченню зоотомії, або ж анатомії тварин (рис. 6). У кабінеті є скелети коня, корови, kota та голуба в натуральну величину. В колекції представлені черепи шурів (2 шт.), тхора (1 шт.), ворони (1 шт.), дельфінів (2 шт.). Є два різні екорше коней. Один з них «Жеребець на прямокутному профільованому постаменті» Франческо Ригетті (XIX століття) [4]. У якості шаблону для цього екорше був бронзовий кінь XVI століття, який сьогодні є частиною колекції Палаццо Веккйо у Флоренції — кінь Джузеппе Валадье. Друге анатомічне екорше — «Фігура коня з піднятою передньою ногою» німецького скульптора-аніمالіста Вільгельма Цегеля [4].

В колекції анатомічного кабінету НАОМА зберігаються різномовні анатомічні посібники: Н. Ган «Курс пластичної анатомії» [11], М. Тихонов «Курс пластической анатомии» [23], М. Рабинович «Изображение человека на основах пластической анатомии» [21], «Пластическая анатомия человека, четверногих животных и птиц и ее применение в рисунке» [22], Е. Барчаи «Анатомия для художников» [10], М. Алексич, А. Кузнецов, И. Лейзеров, Б. Усков «Анатомические рисунки русских художников» [6], Н. Механик «Основы пластической анатомии» [18], G. Vammes «Anatomie. Wir zeichnen den Menschen» [1], «Sehen und Verstehen» [2], «Der nackte Mensch. Hand und Lehrbuch der Anatomie für Künstler» [3], M. Duval «Précis d'anatomie à l'usage des artistes» [13], Г. Гицеску «Пластична анатомія» [12].

Всі згадані матеріали, як-от анатомічні препарати, муляжі, таблиці, атласи, анатомічні рисунки, слайди, анатомічні посібники тощо, є важливими для організації занять з пластичної анатомії. Зазначені методи спрямовані на формування в студента просторового уявлення про органи та зовнішню будову людського тіла і його рух. Це є підґрунтям до наукової точності пропорцій,

6. Черепи корови, коня, собаки, дельфіна та скелет kota. Кабінет пластичної анатомії НАОМА. Фото: А. Мельничук, 2021

побудови, конструкції та пластики живого тіла у підготовці майбутніх художників-фахівців.

Перш ніж анатомічна колекція могла бути використана в якості наукового інструменту, було проведено її детальний огляд та інвентаризація, задокументовано фізичний стан об'єктів. Завдяки цим наочним матеріалам і моделям, викладачі анатомії розробляли власну методику викладання анатомічного рисунку, що відповідала також програмам інших кафедр, зокрема кафедри рисунку та скульптури. Згадані моделі і нині привертають увагу і є предметом дослідження в царині мистецтвознавства.

Висновки. Анатомічна колекція в кабінеті пластичної анатомії НАОМА як складова навчального комплексу є актуальною, оскільки на основі інтеграції різних технологій, засобів, форм та методів навчання можливе досягнення поставленої цілі — формування

комплексної готовності до професійної діяльності художника. Анатомічні муляжі, екорше, кістяки, анатомічні посібники, атласи, таблиці, слайди, анатомічні рисунки — усе це урізноманітнює викладання пластичної анатомії для вдосконалення художньої освіти майбутніх художників-фахівців, усуває стереотипну формальність навчального процесу. Залучення анатомічної колекції як складової навчального процесу допомагає втілювати індивідуальні прийоми викладача для вивчення складних анатомічних компонентів та розкриття суті тем для студентів закладу вищої художньої освіти. Діяльність Л. В. Трубнікової у 1980-ті роки сприяла значному поповненню анатомічної колекції. Нині анатомічна колекція в кабінеті пластичної анатомії НАОМА посідає чільне місце серед анатомічних колекцій художніх вишів Європи.

Література

1. Bammes G. Anatomie. Wir zeichnen den Menschen. Berlin: Volk und Wissen, 1989. 309 p.
2. Bammes G. Sehen und Verstehen. Berlin: Volk and Wissen, 1985. 261 p.
3. Bammes G. Der nackte Mensch. Hand und Lehrbuch der Anatomie für Künstler. Dresden: VEB Verlag der Kunst, 1982. 480 p.
4. Comar P. Figures du corps. Une leçon d'anatomie à l'école des beaux-arts [... réalisé à l'occasion de l'exposition Figures du corps présentée à l'École nationale supérieure des beaux-arts de Paris du 21 octobre 2008 au 4 janvier 2009]. Paris: Academy Edition, 2008. 514 p.
5. Sandra Mühlenberend, Jakob Fuchs and Ivo Mohrmann. BMBF-Projekt "Körper und Malerei": Erschließung, Erforschung und Nutzung der Anatomischen Lehrsammlung und der Gemäldesammlung der Hochschule für Bildende Künste Dresden. T. 43. OpenEditionJournal, 2021. URL: <https://journals.openedition.org/insitu/28402> (дата звернення: 08.11.2021).
6. Анатомические рисунки русских художников / сост. М. Алексич, А. Кузнецов, И. Лейзеров, Б. Усков. Москва: Искусство, 1952. 10 с.
7. Архів кабінету пластичної анатомії Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури. Акти прийомів методичного забезпечення та плани роботи кабінету анатомії. Спр. 2: 1960–1997 рр. С. 1–63.
8. Архівний фонд Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури м. Києва. Ф. № Р-622. Оп. № 2-Л. Спр. 11: Іван Семенович Макушенко. 165 арк.
9. Архівний фонд Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури м. Києва. Оп. 1-Л. Спр. 14Ж Роза Борисівна Хельмер-Файнзельберг. Арк. 13/30.
10. Барчай Е. Анатомия для художников. Будапешт: Корвина, 1986. 319 с.
11. Ган Н. С. Курс пластичної анатомії людини. Київ: Мистецтво, 1965. 96 с.
12. Гицеску Г. Пластическая анатомия. Формы тела в покое и в движении. Бухарест: Меридиане, 1963. 239 с.
13. Дюваль М. Анатомия для художников. Москва; Ленинград: Искусство, 1940. 293 с.
14. Иваницкий М. Ф. Анатомия человека. Москва: Физкультура и Спорт, 1940. 784 с.

References

1. Bammes, G. (1989). *Anatomie. Wir zeichnen den Menschen*. Berlin: Volk und Wissen.
2. Bammes, G. (1985). *Sehen und Verstehen*. Berlin, Volk and Wissen, p. 261.
3. Bammes, G. (1982). *Der nackte Mensch. Hand und Lehrbuch der Anatomie für Künstler*. Dresden: VEB Verlag der Kunst.
4. Comar, P. (2008). *Figures du corps. Une leçon d'anatomie à l'école des beaux-arts [... realise a l'occasion de l'exposition Figures du corps présentée a l'Ecole nationale supérieure des beaux-arts de Paris du 21 octobre 2008 au 4 janvier 2009]*. Paris: Academy Edition.
5. Mühlenberend, S., Fuchs, J., & Mohrmann, I. (2021). BMBF-Projekt "Körper und Malerei": Erschließung, Erforschung und Nutzung der Anatomischen Lehrsammlung und der Gemäldesammlung der Hochschule für Bildende Künste Dresden. *In Situ. Revue des patrimoines*, 43. <https://journals.openedition.org/insitu/28402>.
6. Aleksich, M., Kuznecov, A., Lejzerov, I. & Uskov, B. (1952). *Anatomicheskie risunki russkikh hudozhnikov* [Anatomic drawing of the Russian painters]. Moscow: Iskusstvo.
7. Arhiv kabinetu plastichnoyi anatomiyi Nacionalnoyi akademiyi obrazotvorchogo mistectva i arhitekturi. Akti prijomiv metodichnogo zabezpechennya ta plani roboti kabinetu anatomiyi [The Archive of the Office of Plastic Anatomy of the National Academy of Fine Art and Architecture. The protocols of methodological support and work plans of the Office of Anatomy]. Spr. 2, 1960–1997 rr. Ark. 1–63.
8. Arhivnij fond Nacionalnoyi akademiyi obrazotvorchogo mistectva i arhitekturi m. Kiyeva [Archive of the National Academy of Fine Art and Architecture of Kyiv]. F. R-622. Op. 2-L. Spr. 11: Ivan Semenovich Makushenko. 165 ark.
9. Arhivnij fond Nacionalnoyi akademiyi obrazotvorchogo mistectva i arhitekturi m. Kiyeva. Op. 1-L. Spr. 14: Roza Borisivna Helmer-Fajnzberg. Ark. 13/30.
10. Barchai, E. (1986). *Anatomiya dlya hudozhnikov* [Anatomy for the painters]. Budapesht: Korvina.
11. Gan, N. (1965). *Kurs plastichnoyi anatomiyi lyudini* [The course of human plastic anatomy]. Kyiv: Mystectvo.
12. Gicesku, G. (1963). *Plasticheskaya anatomiya. Formy tela v pokoe i v dvizhenii* [Plastic anatomy. Body forms at rest and in movement]. Buharest: Meridiane.

15. Констэбл Дж. Неандертальцы. Москва: Мир, 1978. 159 с.
16. Криволапов О. Про мистецтво та художню критику України ХХ століття. Київ: А+С, 2006. 268 с.
17. Мельничук А. І. Історичний розвиток та становлення методики викладання дисципліни «Пластична анатомія» у Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. праць молод. вчених Дрогобицького держ. педаг. унів. ім. І. Франка. Дрогобич: Гельветика, 2021. Вип. 35. Т. 3. С. 51–60.
18. Механик Н. С. Основы пластической анатомии. Москва: Искусство, 1958. 352 с.
19. Нестеренко П. Зіркові долі київських майстрів книжкової графіки // Українська академія мистецтва. 2020. № 29. С. 37–45.
20. Поправко О. В. Антропология: навчальний посібник. Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Богдана Хмельницького, 2016. 285 с.
21. Рабинович М. Ц. Изображение человека на основах пластической анатомии. Москва: Искусство, 1965. 83 с.
22. Рабинович М. Ц. Пластическая анатомия человека, четвероногих животных и птиц и ее применение в рисунке. Москва: Высшая школа, 1971. 132 с.
23. Тихонов М. Т. Курс пластической анатомии человека. Санкт-Петербург: Изд-во Р. Голике и А. Вильборг, 1921. 385 с.
24. Фисун Е. Г. Раса и гендер в колониальном воображении европейской живописи XIX века: Дискурс-анализ // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії». 2015. Вип. 52. С. 206–210.
25. Malouin K. Underneath the skin: The Anatomical men. Caproni Collection. URL: <https://www.capronicollection.com/blogs/blog/underneath-the-skin-the-anatomical-men> (access date: 08.02.2022).
13. Dyuval, M. (1940). *Anatomiya dlya hudozhnikov* [Anatomy for the painters]. Moscow; Leningrad: Iskusstvo.
14. Ivanickij, M. (1940). *Anatomiya cheloveka* [Human anatomy]. Moscow: Fizkultura i Sport.
15. Constable, G. (1978). *Neandertalcy* [The Neanderthals]. Moscow: Mir.
16. Krivolapov, O. (2006). *Pro mistectvo ta hudozhnyu kritiku Ukrayini XX stolittya* [On the art and art criticism of the 20th-century Ukraine]. Kyiv: A+C.
17. Melnichuk, A. (2021). Istorichnij rozvitok ta stanovlennya metodiki vkladannya disciplini “Plastichna anatomiya” u Nacionalnij akademiji obrazotvorchoho mistectva i arhitekturi [Historical emergence and development of the teaching methods of the “Plastic anatomy” discipline in the National Academy of Fine Art and Architecture]. *Aktualni pytannia gumanitarnykh nauk: mizhvuz. zb. nauk. prac molod. vchenih Drogobickogo derzh. pedag. univ. im. I. Franka*, 35, vol. 3, 51–60.
18. Mehanik, N. (1958). *Osnovy plasticheskoy anatomii* [The basics of plastic anatomy]. Moscow: Iskusstvo.
19. Nesterenko, P. (2020). Zirkovi doli kiyivskih majstriv knizhkovoyi grafiki [The star lives of Kyiv masters of book illustration graphics]. *Ukrayinska akademiya mistectva*. 29, 37–45
20. Popravko, O. (2016). *Antropologiya: navchalnij posibnik* [Anthropology: A study guide]. Melitopol: Vid-vo MDPU im. Bogdana Hmelnickogo.
21. Rabinovich, M. (1965). *Izobrazhenie cheloveka na osnovah plasticheskoy anatomii* [Depicting a man in the course of basics of plastic anatomy]. Moscow: Iskusstvo,
22. Rabinovich, M. (1971). *Plasticheskaya anatomiya cheloveka, chetveronogih zhivotnyh i ptic i ee primenenie v risunke* [The plastic anatomy of a man, of four-footed animals, and birds and its application in drawing]. Moscow: Vysshaya shkola.
23. Tihonov M. (1921). *Kurs plasticheskoy anatomii cheloveka* [The course of human plastic anatomy]. Saint Petersburg: Izd-vo R. Golike i A. Vilborg.
24. Fisun, E. (2015). Rasa i gender v kolonialnom voobrazhenii evropejskoj zhivopisi XIX veka: Diskurs-analiz [Race and gender in the colonial imagination of European fine art of the twentieth century: A discourse analysis]. *Visnik HNU imeni V.N. Karazina. Seriya “Filosofiya. Filosofski peripetiyi”*, 52, 206–210.
25. Malouin, K. (2018, August 23). *Underneath the skin: The Anatomical men*. Caproni Collection. <https://www.capronicollection.com/blogs/blog/underneath-the-skin-the-anatomical-men>

Melnichuk A.

Anatomical Collection of the Office of Plastic Anatomy at the National Academy of Fine Art and Architecture

Abstract. The paper examines the historical development of the anatomical collection of the office of plastic anatomy at the National Academy of Fine Art and Architecture as a component of methodological support of the discipline. The classification of this collection is provided, namely: anatomical models, écorchés, skeletons, anatomical manuals, atlases, tables, slides, anatomical drawings, etc. Its cultural and historical significance was highlighted. These visual materials and models helped the anatomy teachers to develop their own methods of teaching the anatomical drawing, which corresponded to the programs of other departments, namely, the Department of Drawing and Sculpture. The influence of this methodological support on the students' educational activities in the NAFAA plastic anatomy room is indisputable, the requirements to practical tasks during the anatomical drawing from anatomical preparations and manuals are formulated. The aim of the study was to outline the history of creation and replenishment of the anatomical collection in the office of plastic anatomy at the National Academy of Fine Art and Architecture, which is important both for methodological support of educational process of art education and is a significant component in teaching the discipline of plastic anatomy. Archival and private sources, electronic resources and interviews, visual aids and manuals on plastic anatomy were used in the literature review. Based on the analysis of this investigation, labels were found that list the place and year of manufacture. Today the anatomical collection in the plastic anatomy room of the National Academy of Fine Art and Architecture is the largest in comparison with other art institutions of Ukraine, and can be the subject of a separate art historical study.

Keywords: plastic anatomy, NAFAA, anatomical collection, art education, methodical support.